

MAX WEBER IN TIPI OBLASTI

Maximilian »Max« Weber je bil nemški ekonomist in sociolog. Rodil se je leta 1864 v Evfurtu in umrl junija 1920 v Munchenu. Weber velja za enega od ustanoviteljev sodobne sociologije in javne uprave. Weber se z nemškim filozofom Karlom Marxom ni strinjal v tem, da je mogoče družbeno slojevitost omejiti zgolj na ekonomsko področje; menil je, da sta pomembni tudi socialni ugled in politična moč.

Max Weber je družbeno stratifikacijo videl kot posledico boja za redke vire v družbi. Osebe, ki imajo podoben tržni položaj imajo prav tako podoben razredni položaj. Članom razredov je skupen podoben statusni položaj, ki se nanaša na količino družbene časti. Člani statusnih skupin često oblikujejo stranke, skupine, ki se izrecno ukvarjajo z vplivanjem na politiko in sprejemanjem odločitev v interesu članov. Stranke zastopajo interese, ki so določeni glede na statusni položaj.

Max Weber je verjel, da so birokratske organizacije dominantne institucije v industrijski družbi. Weber birokracijo definira kot organizacijo v kateri obstaja hierarhija plačanih uslužbencev s polnim delovnim časom, kateri tvorijo verigo zapovedi. Da bi razumeli moderno družbo moramo prvo razumeti proces birokracije. Politični sistemi, šole, cerkve vse to je organizirano na principu birokracije. Webrovo pojmovanje birokracije se mora gledati v kontekstu njegove obče teorije o družbenem delovanju. Trdi, kako vsa človeška delovanje usmerjajo motivi in interesi.

Loči tri vrste človeškega delovanja:

- ◇ Afektivno ali čustveno delovanje - izhajajo iz emocionalnega stanja nekega posameznika v določenem trenutku.
- ◇ Tradicionalno delovanje - to delovanje temelji na običajih. Posameznik to dela zaradi navade, vedno se je tako delalo.
- ◇ Racionalno delovanje - ima jasno zadani cilj in vključuje sredstva, ki jih ima posameznik na voljo za doseg tega cilja.

Weber je verjel, da je racionalno delovanje postalo dominanten način delovanja v moderni industrijski družbi. To je imenoval proces racionalizacije. Birokracija ima jasno zadani cilj in sredstva za doseg tega cilja, zato je birokracija racionalno delovanje v institucionalizirani obliki. Birokracija je tudi sistem kontrole, ker temelji na hierarhiji. Višji uslužbenci kontrolirajo nižje. Weber trdi, če hoče biti kontrola učinkovita mora biti legitimna. Obstajati mora minimalna stopnja prostovoljnega podrejanja višje avtoritete.

Weber loči tri oblike legitimnosti, katere izhajajo iz treh tipov družbenega delovanja. Vsako delovanje nudi poseben motiv za poslušnost. Motiv lahko temelji na emociji, običaju ali na racionalnosti. Te avtoritete so idealni tipi, ki niso bili nikdar uresničeni, se jim lahko samo približamo.

Karizmatična avtoriteta - Tu podrejenost izvira iz emocionalne predanosti podrejenih proti svojim vodji, ki ima nadnaravne ali nadčloveške sposobnosti. Tu so organizacijske strukture nedoločene in ne temeljijo na točno določeni hierarhiji. Ponavadi po smrti svojega voditelja propadejo. To so npr.: Jezus Kristus, Mohamed, Aleksander Veliki, Napoleon, Fidel Castro.

Tradicionalna avtoriteta - Temelji na verovanju v resničnost na osnovi svojega tradicionalnega statusa, kateri se ponavadi podeduje (kralj). Podrejeni imajo občutek dolžnosti do svojih nadrejenih. Naprimer fevdalni sistem v srednjeveški Evropi.

Racionalna - zakonska avtoriteta - Legitimnost in kontrola temelji na sprejetem nizu pravil. Sodniku se ne podrejamo zaradi tradicije ali karizme, ampak zaradi zakonskih pravil, ki so splošno sprejeta. Ta tip avtoritete tvori posebno vrsto organizacijske surukture - birokracijo.

Weber birokracijo definira kot hierarhično organizacijo, ki racionalno usmerja delo mnogih posameznikov, ki rešujejo administrativne naloge in organizacijske cilje. Birokracijo idealnega tipa ima naslednje elemente:

- Dela v adminstaciji so redna in specializirana. Vsak administrativni uslužbenec ima jasno definirano področje odgovornosti.
- Organizacija uprave temelji na hierarhiji. Vsaki nižje zrad je pod kontrolo in nadzorom višjega urada. Vzpostavljena je veriga ukazov in odgovornosti.
- Postopki birokracije se opravljajo po doslednem sistemu abstraktnih pravil in uporabo teh pravil na specifične primere.
- Delo se opravlja racionalno in ne čustveno.
- Uslužbenci imajo strokovno znanje kvalifikacije.
- Uslužbenci morajo ločiti zasebnost od družbenega življenja. Pravil ne smejo uporabljati v lastno korist.

Vendar se temu idealu lahko samo približamo. Približali so se mu stari Egipt, Kitajska in Rimsko cesarstvo. Najbolj pa se je približala birokracija v kapitalistični družbi. Razvoj birokracije je rezultat praktične nadmoči nad vsemi drugimi oblikami organizacij. Ker so naloge specializirane in brezosebne se opravljajo hitreje in natančneje.

Čeprav je Weber cenil praktične prednosti birokratske organizacije se je tudi zaveda njenih slabih strani. Trdi, da ta specializacija, brezosebnost, racionalizacija in monotonost omejujejo spontanost, kreativnost, individualizem in svobodo ljudi. Za njih je pomemben se samo red. Za Webra je proces racionalizacije, katerega je birokracija primaren izraz, v biti izracionalen, ker je brez cilja, uničuje vse tradicionalne vrednote, katere dajejo smisel in pomen življenju. Kljub negativnim stranem je za Webra birokracija nujna v industrijski družbi. Verjel je, da državna in ekonomska podjetja ne bi mogla uspešno funkcionirati brez birokratske kontrole. V Webrovih očeh je birokracija vedno bila in je instrument moči za tistega, ki jo kontrolira. Weber je opozoril na dve nevarnosti, če bi oblast ostala v rokah samih birokratov:

- V kriznih situacijah bo birokratsko vodstvo neuspešno, ker so naučeni, da se podrejajo in opravljajo rutinska dela, ne pa, da rešijo krizo z odločitvami v političnem sistemu.
- če bi bili pod pritiskom kapitalistov, bi lahko administrativno prakso prilagodili kapitalu.

Weber trdi, da se to lahko resi samo z čvrsto parlamentarno kontrolo državne birokracije. Politiki kontrolirajo birokrate. Birokracija se mora zagovarjati pred parlamentom - javnost. Webrov pogled na birokracijo je ambivalenten (dvojen). Priznal je pozitivne funkcije in se bal negativnih.